

Alasdair MacIntyre Odvisne racionalne živali: zakaj potrebujemo vrline

Ljubljana:
Študentska založba
(zbirka Claritas),
2006; 206 str.

S knjigo *Odvisne racionalne živali: zakaj potrebujemo vrline* smo v slovenščini dobili prvi prevod izrazito avtorskega dela enega najvplivnejših sodobnih etikov Alasdaira MacIntyreja. MacIntyre velja za enega najpomembnejših in najizvirnejših zagovornikov vrlinske etike, posebej po zaslugi njegove mojstrovine *Za vrlino*. V pričujoči knjigi, gledano v celoti, ohranja svojo evdajmonistično utemeljitev vrlin - vrline so te, ki nam omogočajo doseganje dobrega, tj. dobrega življenja oz. srečnosti. Kar je bistvena novost, je vključitev biološke razsežnosti razumevanja vrlin. V knjigi *Za vrlino* (1981) MacIntyre utemeljuje vrline kot vezane na skupnosti oz. tradicije ter jih poskuša misliti v odnosu do pripovedne identitete človekovega življenja. V knjigi *Čigava pravičnost? Katera racionalnost?* (1988) k temu doda še premislek, da za racionalnost teh tradicij ne more biti normativnega merila, ki bi seglo izven njih samih. Kot pravi avtor, pa je v obeh delih zapostavil biološko razsežnost vrlin in človekovega življenja nasploh.

V knjigi *Odvisne racionalne živali* MacIntyre ta spregled ari-

stotelovske filozofije biologije sam označi za zmoto oz. pomanjkljivost. O etiki ne moremo govoriti neodvisno od biologije. Vsaka vrednostna teorija - tj. prikaz dobrin ter pravil in vrlin, ki tvorijo ali omogočajo dobro življenje - mora namreč pojasniti, kako je ta oblika življenja možna za bitja z našo biološko zgradbo. Eden izmed osrednjih vidikov človeškega življenja je dimenzija ranljivosti in nemoči. Ranljivost in odvisnost sta tako v knjigi razumljeni kot najpomembnejša ključa, ki nam odpirata razumevanje moralnosti same. V navezavi s tem MacIntyre tudi lucidno zatrdi, da odnos določene skupnosti do njenih najbolj ranljivih, bolnih in odvisnih članov najbolj zrcali moralnost skupnosti v celoti.

Poglavitni referenci pri MacIntyreju ostajata Aristotel in Tomaž Akvinski, ob koncu knjige tudi Nietzsche. V izhodišču knjige sta vprašanji: "Zakaj je pomembno preučiti in dojeti, kaj imajo ljudje skupnega s pripadniki drugih inteligentnih živalskih vrst?" in "Zakaj je za moralne filozofe pomembno, da namenijo pozornost človeški ranljivosti in invalidnosti?". Z odgovori na zastavljeni vprašanji želi pokazati, kako vrline, ki jih potrebujemo za razvoj iz našega začetnega živalskega stanja v stanje neodvisnih racionalnih presojevalcev in delovalcev, in vrline, ki jih potrebujemo za soočenje in odziv na dejstva o naši ranljivosti in invalidnosti, pripadajo eni in isti množici vrlin, tj. vrlinam

odvisnih racionalnih živali. Ob koncu knjige se spopade še z vprašanjem, do kakšne mere je te vrline in dobro, na katerega merijo, moč udejanjiti znotraj nacionalne države in sodobne družine.

Tem osrednjim spraševanjem sledi tudi tridelna zasnova knjige. Prvi del obravnava podobnosti in skupne lastnosti, ki jih ljudje delimo z drugimi inteligentnimi živalskimi vrstami. Drugi del se ukvarja s temami naše odvisnosti, ranljivosti in neodvisnosti. Zadnji del pretresa vprašanje družbenih oblik, ki bi omogočale polno udejanjenje vrlin in doseganje skupnega dobrega - oblik, ki bi lahko vzdrževale tako vrline racionalne neodvisnosti kot tudi vrline priznane odvisnosti.

Osrednji argument, ki ga MacIntyre napada v poglavjih o živalskosti in človeškosti, je argument, da živali ne morejo imeti določenih sposobnosti, kot so npr. posedovanje misli oz. prepričanj, delovanje oz. ravnanje v skladu z razlogi, oblikovanje in raba pojmov, posedovanje občutkov in sporočanje svojih prepričanj in namenov, ker pri njih umanjka jezikovnost. Pri tem meri tako na tradicijo znotraj analitične filozofije (s filozofi, kot so Davidson, Stich, Searle), kot na Heideggrovo misel. Prvi so misel in mišljenje naredili odvisno od jezika - šele posedovanje slednjega (z gradniki, kot so sintaksa, semantika, tvorba in razumevanje govornih dejanj ter vpetost jezika v družbeno prakso) omogoča misel in mišljenje, s tem

pa omenjene sposobnosti. Heidegger je prav tako znamenito označeval živali kot bitja, ki so "revna s svetom" – v svojem svetu ne prepoznavajo stvari oz. predmetov kot stvari. Šele na slednjem zasnovana pojmovna zmožnost je ta, ki razlikuje človeka od živali.

MacIntyre trdi, da podlaga za razvitje zgoraj omenjenih sposobnosti ni jezik, temveč oblika praktičnega znanja, ki se razvije iz kompleksnosti družbenih komunikacij z drugimi in kjer gre za predjezikovna prepoznavanja. Druge inteligentne živali, ki podobno kot človeška bitja v svojem zgodnjem razvoju izkusijo močno odvisnost, prav tako izkazujejo značilnosti, kot so sodelovanje, medsebojna zaščita in skrb za invalidne. Mi sami postanemo neodvisni praktični misleci zaradi tega, ker smo najprej vsi odvisni in potrebni skrbi.

Ko govorimo o življenjskih oblikah, lahko govorimo tudi o njihovem uspevanju (koristih in škodah), dobrinah in ranljivosti. V zvezi s slednjo MacIntyre govori tudi o invalidnosti in pravi, da smo mi vsi nekje na njeni lestvici. Invalidnost zadeva vprašanje več-manj, ne pa perspektive delitve na nas in druge. Kaj invalidnost pomeni, pa ni odvisno le od zadevnega posameznika, ampak od skupin, ki jim pripada. Ljudje se v neodvisne praktične mislece pretvorimo na podlagi izkušnje ranljivosti in spremljajoče izkušnje navezanosti in ljubezni.

Vrline odvisne racionalnosti razvijemo v okvirih družbenih

razmerij, razmerij dajanja in prejemanja. *"Norme dajanja in prejemanja so torej v veliki meri pogojene z našimi čustvenimi vezmi in tržnimi razmerji. Če jih v družbeni praksi ločimo od te tihe predpostavke, se izrodi tako dajanje kot prejemanje: po eni strani v romantično, sentimentalno precenjevanje čustvenosti kot take, po drugi strani pa v ponostavljanje človeške dejavnosti na ekonomijo"* (str. 128). Vsak izmed nas doseže svoje dobro le pod pogojem, da drugi vzamejo naše dobro za svoje in nam pomagajo skozi obdobja odvisnosti in invalidnosti. Pri tem MacIntyre pokaže na zmotno tradicije moralne filozofije, ki vznik moralnih zahtev vidi le kot posledico racionalne izbire, ko smo postavljen pred drugega kot morebitnega partnerja pri kooperativnem pogajanju in doseganju dobrega.

Kakšna družbena oblika bi bila prikladna za razvitje vrlin odvisne racionalnosti in udejanjenje tako individualnega kot skupnega dobrega? Izpolnjevati mora tri pogoje. Neodvisnim mislecem se mora omogočiti politično odločanje o vseh vprašanjih, o katerih se morajo zediniti vsi pripadniki skupnosti z racionalnim posvetovanjem. V skupnosti mora nepreračunljiva pravična radodarnost veljati za eno osrednjih vrlin in določati norme pravičnosti. Pri skupnem posvetu o tem, kaj zahtevajo norme pravičnosti, morajo politične strukture omogočiti besedo vsem.

Za MacIntyreja niti nacionalna država niti sodobna dru-

žina ne predstavljata združbe, ki bi v polnosti omogočala udejanjenje vrlin priznane odvisnosti. Država je kot skupnost prevelika, preveč ujeta zgolj v igro interesov in moči, ter je prej *"orjaško komunalno podjetje"* (str. 142) kot pa skupnost, ki bi bila usmerjena ne zgolj na javne dobrine, pač pa na skupno dobro. Družina je po drugi strani preozka skupnost in dobro življenje njenih članov je preveč odvisno od kakovosti razmerij, ki jih imajo njeni člani do drugih ustanov in združb. *"Pot do dobrin družinskega življenja torej praviloma vodi preko dobrin različnih lokalnih skupnosti"* (str. 144). Lokalna skupnost je tista vrsta skupnosti, ki smo ji pripravljeni zaupati svojo odvisnost in kjer bo slednja tudi brezpogojen in zadosten razlog njenih članov, da se nanjo odzovejo.

Ta zadnji del knjige je morda tudi njen najšibkejši del. MacIntyre ne ponudi jasnejše podobe takšnih lokalnih skupnosti, ki bi segala preko zgodovinskega sklicevanja na mestne države ter rudarske ter ribiške skupnosti. Ne glede na to, gre za odlično knjigo, ki je namenjena tudi širšemu krogu bralstva in ki ponuja dober vstop v MacIntyreovo etiško misel. Knjigo spremlja odlična študija dr. Bojana žalca, ki delo umešti v kontekst celote avtorjeve etiške, pa tudi siceršnje širše filozofske misli.

Vojko Strahovnik